№ 126 ՅՈՒԼԻՍԻ 27 (ՕԳՈՍՏՈՍԻ 8) 1878 ՅՈՒԼԻՍԻ 27 (ՕԳՈՍՏՈՍԻ 8) № 126

ՎԵՕԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ“

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լեզուով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Այժմ Անգլիան ինչ կանէ:—Ներքին տեսութիւն: Նամակ Ղարսից: Նամակ խմբագրին: Ներքին լուրեր:—Արտաքին տեսութիւն: Անգլիա: Աւստրիա: Նամակ Թիւրքիայից: Արտաքին լուրեր—«Մշակի» հեռագիրներ:—Յայտարարութիւններ:—Տեղեկացոյց:—Բանասիրական: Մեր այցելութիւնը Անիի աւերակներին:

ԱՅԺՄ ԱՆԳԼԻԱՆ ԻՆՉ ԿԱՆԷ

Այս օրերս հեռագիրը մեզ լուր բերեց, որ և Զէյթունի կողմերի հայերն էլ ապստամբվեցան թիւրքաց տէրութեան դէմ: Ուրեմն ապստամբութիւնը ամեն կողմերից պատել է Թիւրքիային հըրդէհի բոցի պէս: Կիպրոս, Թեսալիա, Ալբանիա, Բոսնիա, Հայաստան,—բոլորն էլ շարժման և խռովութեան մէջն են:

Այժմ ակամայ հարց է դրվում՝ ի՞նչ պէտք է անի Անգլիան, որ յանձն է առել, Թիւրքիայի հետ իր կապված գաղտնի դաշնադրութեան զօրութեամբ, Թիւրքիայի ամբողջութիւնը պահպանելու դժուար պատասխանատուութիւնը....

Երդեօք կապված դաշնադրութեան նպատակը այն է միայն որ Անգլիան պէտք է պաշտպանի Թիւրքիային արտաքին թշնամիների դէմ, թէ նա այդ դաշնադրութեամբ յանձն է առել Թիւրքաց պետութիւնը և ներքին խռովութիւնների և ապստամբութիւնների դէմ պաշտպանելու պարտաւորութիւնը:

Առաջին դէպքում Անգլիան ցոյց կը տար, որ հետևելով արևելքում իր անձնական շահերի քաղաքականութեանը, կամենում է Ռուսաստանին արգելք դնել ձգտել ապագայում նուաճումներ անելու Ասիայում, երկրորդ դէպքում իր երեսից կատարելապէս դիմակը հանելով նա ցոյց կը տար որ իր գլխաւոր և միակ նպատակն է, բոլորովին միանալով մահմեդականութեան հետ, աշխատել խեղդել և իսպառ ջնջել քրիստոնէութիւնը արևելքում:

Շատերը կասեն մեզ որ այդ անհնարին բան է: Միթէ մի քրիստոնէական պետութիւն, մի քրիստոնէական լուսաւորված, ազատ ազգ, ինչպէս անգլիացիներն են, կը կամենար ջնջել, ոչնչացնել քրիստոնէական տարրերը Ասիայում:

Բայց դժբաղդաբար անգլիական տիրապետութեան պատմութիւնը Հնդկաստանում ցոյց է տալիս մեզ որ Անգլիայի կողմից այդ մ ա ր դ ա ս ի ր ա կ ա ն մտադրութիւնը հնարաւոր է և Փոքր-Ասիայի, մանաւանդ Հայաստանի վերաբերութեամբ:

Միթէ Անգլիան աշխատեց իր հնդկական երկիրներում քրիստոնէութիւնը տարածելու, միթէ նրա տիրապետութեամբ, նրա անսահման, հարստահարող իշխանութեամբ Հնդկաստանում աւելի նպաստաւոր, ձեռնտու չէր, որ հնդկացիները կռապաշտներ մնացին....

Երդեօք աւելի հեշտ չի լինի Անգլիային տիրել Հայաստանը, եթէ այդ երկիրը բնակեցրած չի լինի հայերով, այլ բնակեցրած կը լինի թափառական քրդերով և թմրած, անտարբեր, ծոյլ թիւրքերով....

Անգլիան երբ տիրում է հեռաւոր երկիրները նրան փոյթ չէ թէ երկիրը բնակեցրած կամ կատարելապէս դարդակ լինի. նա ընդհակառակն գոհ է, եթէ ինքնուրոյն մտաւոր և բարոյական կեանք ունեցող, կրթութեամբ ընդունակ ազգերը չը գտնվեն այնտեղ: Անգլիային հարկաւոր են երկիրներ, հողեր, բնութեան հարստութիւններ, անտառներ, հանքեր և ջրեր: Բայց ինքնուրոյն ազգային կեանքին ձգտող տեղական քրիստոնեայ բնակիչներ,—այդ նորա հաշւի մէջ չէ մտնում:

Անգլիան կը շինէ Հայաստանում երկաթուղիներ, կանգնեցնէ ճանապարհներ,—բայց դրան ի՞նչ փոյթ, որ Հայաստանում ոչ մի հայ չի մնայ, այլ կը մնան միայն թիւրքերը և քրդերը: Եւ եթէ նրանք էլ ոչնչանան, Անգլիան դարձեալ դարդ չի անի: Դարդակ մնացած հողերը նա միշտ կը կարողանայ բնակեցնել իր անգլիական գաղթականներով: Փառք Աստուծու, Անգլիայում քաղցած մարդիկ և հայրենիքից գաղթել

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԻԻ ԱՒԵՐԱԿՆԵՐԻՆ

I

Գարնան մի գեղեցիկ առաւօտ, երբ նոր էին ծագել արեգակի ոսկեզօծ ճառագայթները, մեր երիտասարդական խումբը նստած մի կառքում դուրս եկաւ Ալէքսանդրոպոլից և ուղևորվեց դէպի Անի: Անին (երբեմն Բագրատունեաց արքայանիստ քաղաք) գտնվում է Ալէքսանդրոպոլից 6 ժամ հեռաւորութեամբ, սրա հարաւ-արևմտեան կողմը: Սովորական երկու ճանապարհ կայ Անի գնալու, մինը ռուսաց, իսկ միւսը տաճկաց սահմաններով, բայց որ ճանապարհով էլ որ գնաք չէ կարելի, որ չանցնէք Արփաչայից: Որովհետև մեր գնացած գարունը միշտ առատ անձրևներ էր թափում երկնքից, մանաւանդ դեռ չէինք մոռացել այն զարհուրելի հեղեղի տպաւորութիւնը, որը պատահեց այդ օրերում մեր քաղաքում, մենք աւելի յարմար համարեցինք անցնել Արփաչայը, քաղաքի կարանտինից, ըստ որում այդ միջոցում կար գետի վրա շինված մի ժամանակաւոր փայտի կամուրջ, որ պատրաստել էին 1878 թ. ապրիլ 12-ին (պատերազմի առաջին օրը), երբ ռուսաց զօրքը անցկացաւ թիւրքաց սահմանը դրա վրա: Սկզբից մեր ուղին կատարվում էր դէպի վեր, այսինքն սարերի վրայով, իսկ յետոյ առաջ գնալով, ընկաւ հարթ ճանապարհով: Անցնելով Արփաչայի այն կողմը, որը առաջ թիւրքաց ձեռին էր, իսկոյն ձեզ աչքի է ընկնում բուսականութեան առատութիւնը, որից տարաբաղդաբար զուրկ է մեր սահմանը: Հիանալի աշխարհ է Հայաստանը: Ով որ ուզում է բնութեան գեղեցկութիւնը տեսնել, թող մի անգամ շրջէ այդտեղ: Զարմանալի մարդիկ են եղել հայերը, ուր որ դրանց ոտքը դիպել է, մի աղօթատեղի կանգնեցրել են:

Մեր ճանապարհորդութեան մէջ մեզ պատահեցին մի քանի գիւղեր, ուր նոյնպէս սփռված կան եկեղեցիների մնացորդներ: Առաջին գիւղը, որ մեզ պատահեց Ղ ա ր ա ք ի լ ի ս ա ն էր: Դա մի թիւրքաց գիւղ է և գտնվում է հայոց Խլի—Ղարաքիլիսա գիւղի հանդէպը, յետոյ Արալղ թիւրքաց գիւղը, որի բոլոր շինութիւններից աչքի է ընկնում մի պարսպապատ այգի, որի մէջ պատշգամբով շինած բարձր սենեակները պատկանելիս են եղել մի Ղուլախասու (թիւրքաց աստիճանաւոր), որ իր ծառայութեան մէջ կատարելիս է եղել մի զօրեղ փաշայի դեր... Այդտեղից յետոյ անցնում էք Բ ա շ - Շ օ ր ա գ ե ա լ գիւղով, որի բնակիչները բոլորը հայեր են, ունեն նաև մի ուսումնարան, որին ցաւում եմ, որ ժամանակ չունեցայ այցելելու: Բաշ-Շօրագեալ գիւղից $1/2$ ժամ հեռաւորութեամբ, մենք հասանք մի գիւղ, Ա ղ ո ւ զ ի ւ մ անունով: Այս անունով երկու գիւղեր կան՝ վերին և ներքին. Վերին Աղուզիւմի բնակիչները բոլորը հայեր են, իսկ ներքինինը թիւրքեր: Երկու գիւղերը միմեանցից բաժանված են Ախուրեան գետով, մէկը միւսից $1/4$ վերստ հեռաւորութեամբ: Ախուրեանը բաւական մեծ գետ է, այնպէս որ ճանապարհորդները շատ դժուարութիւն են քաշում անցկենալու, բայց մենք ընտրեցինք մի լայնատարած տեղ, որտեղից թէև անվնաս անցանք, միայն ֆուրգոնը լցվեց ջրով, այնպէս որ մեր ունեցած չունեցած պաշարեղէնը, նաև գիշերվայ համար վեր առած տեղաշորերը, բոլորը թրջվեցան....

Մի ժամից յետոյ մենք հասանք Մավրակ հայաբնակ գիւղը, ուր առաջին անգամ պատահեց մեզ մի քահանայ, որը անձրևի տակ բահը ձեռքին փորում էր մի կտուրի վրա:—Տէր հայր, տէր հայր, ո՞րն է ճանապարհը Անի գնալու, ձայնեցինք մենք, գլուխներս դուրս հանած ֆուրգոնից: Քահանայի բարեսրտութիւնը իսկոյն երևեցաւ. նա ուղղակի մեզ մօտ եկաւ ու քաղաքավարի «ողջոյնը» տալով, ասեց՝ «Անիի ճանապարհը ա՜յ դէնն է, դուք փոքր ինչ շեղվել էք ճանապարհից, և շարունակեց՝ թէ արիք մի քիչ մեր տանը հանգստացէք, մինչև անձրևը դադարի»:

—Շնորհակալ ենք, տէր հայր, ձեր պատուից, մենք շտապում ենք, որ այսօր անպատճառ Անի հասնենք:—«Օրհնածներ ի՞նչ էք շտապում, Անին շատ մօտ է, այդ սարը ա՜յ տեսնո՞ւմ էք, դա որ անցաք, կերևայ, բայց լաւ կանէք, եթէ քիչ մեր տանը հանգստանայիք, կրկնեց քահանան:—Շնորհակալ ենք շատ, կրկնեցինք նաև մենք ու խնդրեցինք ճանապարհը ցոյց տալ: Բարեսիրտ քահանան չը նայելով, որ անձրևը յորդ վազում էր, ընկաւ առաջներս ու ճանապարհը ցոյց տուեց:—Տէր հա՛յր, ներեցէ՛ք, ձեզ բաւական նեղութիւն պատճառեցինք:—«Ինչ նեղութիւն որդիք, սա էլ նեղութի՞ւն է, Աստուած մեզ որ այն անօրէններից (թիւրքերից) ազատեց, մենք ամեն օր փառք կը տանք իրան: Քանի՜ անգամ այդ անօրէնները մեր գիւղը կողոպտել են, էլ ի՞նչ անզգամութիւն ասես, որ չեն արել, հիմայ ի՞նչ. մենք մի օտար հային որ տեսնում ենք, ուզում ենք աղի պէս լիզել. դուք մեր տունը ոտք կոխէիք, այն ժամանակ կիմանայիք»: Շարունակ խօսեց ազնուասիրտ քահանան:—Ձեր ազգ ու անունը հարցրի ես:—«Պօղոս քահանայ Շահնազարեանց»:—Կրկին և կրկին շնորհակալ ենք ձեր բարեսրտութիւնից, Անիից յետ դառնալիս կը տեսնվենք գուցէ ձեզ հետ, մնաք բարեաւ:

II

Մավրակ գիւղից մենք շարունակեցինք առաջ գնալ: Անձրևը քիչ քիչ դադարեց ու արեգակը կրկին դուրս եկաւ, և կրկին մեր տխրութիւնը փարատվեց: Մեր խումբը բաղկացած էր 8 երիտասարդներից, որոնցից ամենն էլ ունէին մի մի յատկութիւն: Մեր մէջ կային լաւ երգողներ, մի միջակ նուագածու. կար նաև մի առակախօս, որ յաճախ պարապեցնում էր մեզ իր զուարճախօսութեամբ, այնպէս որ էլ չէինք զգում ճանապարհի ձանձրութիւն: Հեքեաթներ, առակներ, անեկդօտներ հազար հատ գիտէր նա անգիր, և ամեն քայլում, պատրաստ էր մի բան ասելու:

Այդ ժամանակ մենք անցանք այն տեղերից, ուր անցեալ տարի կատարվել էին սարսափելի ճակատամարտեր ռուսաց և տաճկաց բանակների մէջ: Կզիլ-թափա, Ալաջա, Իւգ-թափա լեռները, որոնց վրա որքան զինուորականներ թաւալգլոր են եղել գնտակի ռմբիւնի հարուածից, բոլորն էլ երևում էին մեր աչքերին: Հետաքրքրութեամբ նայում էինք այդ սարերին: Կզիլ-թափա լերան վրա երևում էին փորված տեղեր, որոնք երևի պատրաստված էին լերան վրա պատերազմող զօրքերի յարմարութեան համար:

Գնալով փոքր ինչ առաջ, հեռուից երևացին մեզ Անիի աւերակները: «Անին, Անին, երևում է», բացականչեցինք մենք ու դուրս թափեցանք ֆուրգոնից, առաջ գնալու ոտքով: Այդ տեղերը բնութիւնը կարծես աւելի գեղեցիկ պատրաստութիւններ էր տեսել: Դաշտերը մինչև Անի ծածկված էին գոյնզգոյն ծաղիկներով, որոնց միջով անցնելով, մենք հիանում էինք բնութեան գեղեցիկ տեսարաններով: Մօտ 3 վերստ ոտքով գնալով այդ հոտաւէտ ծաղկունքների միջով, հասանք վերջապէս Անիի մօտ: Ժամացոյցի վրա նայեցի, ժամը 5-ն էր: Որովհետև այնքան ժամանակ չը կար, որ կարողանայինք բաւականութիւն ստանալ, ուստի որոշեցինք այդ երեկոյ

ցանկացողներ շատ կը գտնվէն:

Մօտիկ ապագան ցոյց կը տայ արդեօք մենք ուղիղ ենք նայել գործի վրա, թէ սխալվել ենք:

Եթէ Անգլիան կը սկսի իր թէ բուն անգլիական թէ իր վայրենի հնդկական զօրքերով ճնշել թիւրքիահպատակ քրիստոնեայ ապստամբներին, — այդ պարզ ցոյց կը տայ թէ ի՞նչ էր Անգլիայի նպատակը ասիական Թիւրքիայի ամբողջութիւնը պաշտպանելու:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՂԱՐՍԻՑ

19 յուլիսի

Հրդեհի պատճառով Ղարսում այժմ ամեն ապրանք թանգացաւ։ Ոչինչ չէ ճարվում։ Հաբլուբաւոր վաճառականներ ձեռքերը ծալած պարապ մամ են գալիս։ Շատերը սրտի տրտմութենից սկսել են արբեցողութեան մատնել իրանց։

Այսօր երեք օր է, որ դեռ ծուխը չէ հատել աւերակներից։ Բազմութիւնը թափած է աւերակների վրա և որոնում է կորցրած հազարաւորների փոխարէն մի կոտրած շուշայ, մի մեխ կամ ասեղ գտնել հողերի տակից։ Այս քանի օր է որ պօլիցիան հսկում է և կամենում է հրդեհի ժամանակ գողացած և տարած ապրանքները գտնել. և արդարև հակերով ապրանքներ, պղնձեղէն և այլն, մանաւանդ բաղալի ապրանք մեծ քանակութեամբ գտաւ և դուրս բերեց թիւրքերի տներից և դեռ շարունակում է խուզարկութիւնը կարծիքաւոր տներում։ Հրդեհի գոյանալու պատճառի համար դեռ ևս տեղեկութիւններ են հաւաքում։ Ասում են հրդեհը մի հացագործի խանութից է սկսվել, որ անզգուշութեամբ սամովարի կրակը չէ հանգցրել և բաղնիս է գնացել և այն տեղից երկար ժամանակ չէ վերադարձել։

Այն լուրը թէ հրդեհի ժամանակ մարդիկ այրվել են և սպանվել սխալ դուրս եկաւ։

Պօլիցիայի վերջնական հետազօտութիւնները այդ մասին դեռ յայտնի չեն։

Ամսի 17-ին դէպի 18 գիշերը, ժամի 12-ին մի փոքրիկ հրդեհ ևս եղաւ Ղարսի արևելեան կողմը գտնվող մի տան կտուրի վրա ուր դարսած է եղել խոտ. բարեբաղդաբար քաղաքի պահապանները արթուն գտնվելով իսկոյն չիջուցել են։

Այս օրերս Ալաշկերտի սահմանի բնակիչների կողմից հանրագրով այստեղ եկան 6 աշխարհական և մի հոգևորական պատգամաւորներ, որոնք լսելով թէ դարձեալ իրանց երկիրը Թիւրքաց տէրութեան բռնաբարութեան և նրա կառավարութեան ներքև մնալու է, զարհուրելով անցեալ թշուառութեանց յիշատակից, եկել են տեղեկանալ բանակի ժամանակաւոր կառավարիչ գեներալ Լազարեվից այդ լուրերի ստուգութիւնը և եթէ արդարև կրկին իրանց երկիրը տաճկաց կառավարութեանը յանձնվելու է և հայերին ինքնավարութիւն տրվելու չէ, նոքա մտադիր են խնդրել կառավարութեան և Լազարեվի յատուկ միջնորդութիւնը որպէս զի հակառակ դէպքում իրանց ազգաբնակութեան համար Ղարսի նահանգում մի լաւ տեղ պատրաստեն գաղթելու և այլ ևս չեն կարող մնալ Թիւրքաց բարբարոս կառավարութեան ներքև։

Նրանք հաւատացնում են որ եթէ իրանց մի յուսադրող և պաշտպան օգնող կը լինի և կամ միայն զէնք կրելու իրաւունք ունենան, բաւական են իրանց պաշտպանելու քրդերի յարձակմունքների դէմ և եթէ իրանք զէնքով դուրս գան քրդերի դէմ իրանց մի գիւղը բաւական է քրդերի 3 գիւղերի դէմ։

***

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, 21 յուլիսի

«Մշակ» լրագրոյդ 62 րդ թւահամարի մէջ Կ. Պօլսոյ «Արարատեան» ընկերութեան վանի մէջ գիշերօթիկ մի վարժարան բանալու ցանկութիւն երբ լսեցի պ. փօրթուգալեանցի յայտարարութեամբ, ի բոլոր սրտէ համակրեցի նմա, և ուզելով որչափ որ կը բաւէ իմ կարողութիւնս նըպաստել մի այդպիսի ազգօգուտ ձեռնարկին, պատրաստեալ ցանկ մը առի և հաղորդեցի իմ մի քանի բարեկամներուս խնդրելով որ այս նըպատակ քաջալերեն։ Բարեկամքս ընդունելով իմ առաջարկութիւն յօժարեցան մէն մի փոքրիկ նուէրներ գրուել, որոնց անուններ են, ոմն հայասէր 5 ռուբլ, Գաբրիէլ Ախվերդեանց 5 ր., Եագոր Արտաղեանց 6 ր., ոմն հայասէր 50 կոպէկ, Յակոբ Արջակցի 1 ռուբլ, սրանց վրա 10 ր. ևս իմ կողմից յաւելլով ընդամէնը 27 ռուբլ 50 կոպէկ խնդրեմ հասցունել ուր որ անկ է։

Վանեցի Կարապետ Ենեաթեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Ստացանք յօգուտ Արարատեան ընկերութեան քսան օրինակ «Մանկական վէպ» գրքոյկից թարգմանութիւն օր. Դարիա Գասպարեան Սահակեանի։ Պատուելի օրիորդը բացի այն, որ չէ խնայում իր աշխատանքը մանկական վէպեր թարգմանելու համար, նա միշտ իր թարգմանած գրքից մի քանի օրինակ ընծայում է բարեգործական նպատակի համար։ Օրիորդը իր նախկին թարգմանութենից «փոքրիկ մէգ» նոյնպէս քսան օրինակ ընծայեց յօգուտ գաղթականների։ Այդ երկու գրքոյկներն էլ ծախվում են «Մշակի» խմբագրատանը «փոքրիկ մէգը» 25 կոպ., իսկ «Մանկական վէպը» 10 կոպէկ։

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ մեզ հաղորդում են, որ այնտեղի հայ հասարակութիւնը ընկերութիւն է կազմել և բաց է արել մի մսագործի և մի հացավաճառի խանութ։ Երևի մեր նամակագիրը կը հաղորդէ գործի մանրամասները։

—

ԹԻՖԼԻՍԻ ամերիկական ցիրկի դիրեկտոր Ժէբարից հրաւիրված նոր խումբը կամաց կամաց հաւաքվում է։ Արդէն այստեղ հասել են մի քանի առաջաւորներ, որոնք շատ լաւ գիմնաստներ են։ Շուտով կը հասնեն ձի հեծնող կանայք, որոնց պակասութիւնը ամերիկական ցիրկում նշմարելի է։

—

Մեզ հաղորդում են, որ այս տարի Ծիրանաւորի քահանան հետևեալ կերպով է վարվում իր ուխտաւորների հետ։ Օրինակ նա թոյլ էր տալիս այն ուխտաւորներին միայն զոհել իրանց մատաղները և նրանից օրհնած աղ ստանալ, որոնք խոստանում էին նրան տալ մորթված անասունի կէս մասը, մորթը գլուխը և ոտները։ Մի ուխտաւոր չը համաձայնվելով տէր հօր ծանր պայմաններին, հրամայում է իր մատաղը մորթել առանց օրհնած աղ ուտեցնելու, իսկ քահանան ոչ միայն արգելում է նրան Ծիրանաւորի սրբանուէր մօտակայքում եփել իր պղծված մատաղը, այլ և քարոզում է աղքատներին, որ նրանից առը չընդունեն, ասելով, թէ չան մսից էլ մուրտար է։ Բայց ասում են որ քահանան իր հաւաքած մատղացու անասունների կէս մասը, ոտը, և գլուխը։ փոխում է ամբողջ մատղացուների հետ, նրանց միայն ականջի ծայրը կտրելով, իսկ ամբողջները վաճառում է տեղացի միկիտաններին, և նրանք իրանց կողմից նոր ուխտաւորներին, այնպէս որ մի մատղացուն մի քանի անգամ վաճառվում է։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԳԼԻԱ

—

Լօրդերի խորհրդարանի յուլիսի 18-ի նիստը շատ նշանաւոր է եղել։ Երբէք այդչափ բազմութիւն չէր հաւաքված խորհրդարանում։ Ուէլսի իշխանը և ուրիշ շատ բարձրաստիճան անձեր երևում էին ունկնդիրների մէջ։ Լօրդ Բիկօնսֆիլդ և մարկիզ Սալիսբիւրի խորհրդարանից ներս մտած ժամանակ սաստիկ ծափահարութիւններով ընդունվել են։ Լօրդ Բիկօնսֆիլդ պաշտպանել է իր քաղաքականութիւնը երկար ատենաբանութեամբ որ տևել է երկու ժամի չափ։ Յիշեցրել է որ եւրօպական Թիւրքիայի կէսը բօլգարական տէրութեան տրված էր Սան-Ստէֆանօյի դաշնագրի մէջ, աւելի քան թէ 50,000 քառակուսի մղոն տեղ չորս միլիօն բնակիչներով և երկու նշանաւոր նաւահանգիստներով։ Բերլինի կօնգրէսը վերադարձրեց սուլթանին այդ հողերի երկու երրորդ մասը, աւելի քան թէ 30,000 աշխարհագրական քառակուսի մղոն տեղ, երկու և կէս միլիօն բնակիչներով։ Սօֆիան Բօլգարիային թողնելը, ասում է Բիկօնսֆիլդ, շատ վտանգաւոր չէ. ռազմագիտական մեծ արժէք չունի նա։ Գովում է Թիւրքաց զօրքերը, որոնք Պլէվնա ստեղծեցին և պաշտպանեցին. որ և իցէ տէրութեան սահմանները անառիկ կը լինեն, ասում է, իր ժողովրդի քաջութեամբ, հայրենասիրութեամբ և անձնանուիրութեամբ։ Բօսնիան Աւստրիային տրվելը Թիւրքին օգտակար է. այդ նահանգը անդադար խառնակութիւններով մեծ ծախքերի պատճառ կը լինի և ծանր բեռ

միայն հարևանցի ծանօթանալ Անիի փլատակների հետ ու վերադառնալ մօտակայ Ղօշավանք (Հոռոմոսի վանք) գիւղը, իսկ առաւօտեան կըրկին կանուխ գալ և ամբողջ օրը մնալ այդտեղ։ Երբ նկատում էք Անիի պարիսպները, կարծես ձեր առաջն է ներկայանում, այդ հռչակված Բագրատունի քաղաքի մի ժամանակիլայ կենդանի դրդրինը... կարծում էք որ մէջը շարժվում են կենդանի ձեռքեր, բայց իզո՜ւր, բոլորը թափուր և աւեր, ամեն տեղ մեռելութիւն... ուր որ նայէք, հիանում էք շինութիւնների գեղեցկութեան վրա։ Մենք ապշած նայում էինք դէս ու դէն. աւա՜ղ Անին կորցրել է բոլորովին քաղաքի նմանութիւնը. մի քանի եկեղեցիներ, մի երկու մեհենաններ ու մի քանդված պարիսպ միայն մնացել են Հայաստանի այդ հարուստ մայրաքաղաքի շինութիւններից։ Ուր որ գնաք, քարերի կոյտեր են հաւաքված, բայց ծածկված են կանանչներով, այնպէս որ մաս գալու համար բաւական անյարմարութիւն է։ Տխուր յիշողութիւն տիրեցին իմ սրտին... Ա՜խ Անի, Անի, Անի, քանդուլիդ տունը քանդվի, բացականչեցի ես ու ապշեցի հիանալի շինութիւնների վրա։ Ինչպիսի քանքար է եղել այդ շինութիւն անողի քանքարը։

Մի ժամ միայն Անիի մէջ մնալուց յետոյ, մնաս բարեաւ ասացինք տխրատեսիլ փլատակներին, այն հսկայանման պարիսպներին ու դուրս եկանք այդտեղից, գիմելով դէպի Հոռոմոսի վանքը։

III

Հոռոմոսի վանքը, որ կոչվում է այժմ Ղօշավանք, գտնվում է Անիից մի ժամ հեռաւորութեամբ դէպի արևելեան կողմը մի բարձրաւանդակ տեղ. օդը շատ մաքուր և առողջարար է. սրա մօտիցը ձորակով հոսում է պատմական Ախուրեանը, իր փրփրատես ալիքներով։ Ղօշավանքի վանահայր, Ներսէս վարդապետ Տիգրանեանց, սիրալիր ընդունելութիւն ցոյց տուեց մեզ, առաջարկելով մեզ վանքի սենեակներից երկուսը, նաև իր կացարանը։

Վարդապետը հրաւիրեց մեզ մօտ ի միասին թէյ ու ընթրիք վայելելու։ Մեր ու վարդապետի մէջ խօսակցութեան դուռը բացվեցաւ։ — Հայր սուրբ, այստեղ այցելուներ շատ են գալիս Անին տեսնելու, հարցրինք մենք։ «Շատ, ինչու չէ. միայն այս քանի ժամանակներս քըչացել են, գուցէ գալիս են, միայն այստեղ չեն հանդիպում։ — Այսուհետև կը շատանայ այցելողների թիւը, ասացի ես, քանի որ Ռուսաստանի հովանաւորութեան տակ ընկաւ Անին։ «Ի հարկէ հիմայ ազատ է, վտանգ չը կայ, առաջ լիքն էին այստեղերը վայրենի քուրդերը» ասաց վարդապետը։ Յետոյ մի ուրախալի լուր աւետեց, որ Ղարսի նահանգապետը, օրերումս այցելելով Անի, շատ հիացել է գեղեցիկ շինութիւնների վրա, ուստի ցանկացել է, որ մայր եկեղեցին գոնէ նորոգվի. յայտնել է վարդապետին, որ նրա հսկողութեանը պիտի յանձնէ եկեղեցու նորոգումը։ — Ուրեմն դա հաստատ լուր է և շուտ միջոցում կիրագործվի։ — «Այո, հաստատ է. նահանգապետը գրել է փոխարքային թոյլտուութիւն ստանալու համար»։ — Ուրեմն երբ նորոգվի, կարելի է ժամասացութիւն սկսել։ «Այո, ինչու չէ, գոնէ շաբաթը մի անգամ»։ — Վերջապէս Սմբատաշէն սուրբ տաճարը, որ այսքան դարեր լռութեամբ տարել էր մահմետական ամբոխի հարուածներն ու ամեն տեսակ գազանային լրբութիւնքը, այժմ վերին տեսչութեան շնորհիւ կրկին պիտի աղօթատեղի լինի իր որդկերանց համար։ Նրա մէջ այժմ պիտի հնչվին Աստուծուն մատուցանելի մաղթանքներ, դա շատ ցանկալի է... ասացի ես։ — Ապրինք յուսով, ձայնեցին ընկերներս։

Ընթրիքը սկսվեց. գինու բաժակները բաժանվեցին։ Այդ ժամանակ ներս եկաւ մի քահանայ Մ. Թ. որ վարդապետին էր հարցնում։ Նա էլ մեզ հետ սեղանակից եղաւ. սկսեցինք զանազան զուարճախօսութիւնք։ Մեր առակախօս պարոնը, մի քանի անեկդօտներ ասաց վարդապետի ու քահանայի կեանքից։ Նրա այդ զուարճախօսութիւնքը, որոնք անընդհատ հարուածներ էին հոգևորականների, փոխանակ պաշտպանութեան, ընդհակառակը դտան համակրութիւն վարդապետի ու քահանայի կողմից։ Վարդապետի դծագրութիւնը շատ ծիծաղաշարժ էր, նա ունէր մի կարճահասակ, կլօր երես և ոչ երկար սև մօրուք. անընդատակ ժպիտը ամեն բոպէ երեսին էր, մի բաժակ խմելուց յետոյ, բոլորովին թուլացաւ... Հայր սուրբ, լաւ օրեր էք անցուցանում այստեղ, ամեն բան կայ վանքում՝ կաթ, ոչխար և այլն։

— «Ի՞նչ օրեր գիւղ տեղում. իշար ձեզպէս ընկեր մարդիկ երբեմն կը պատահեն, հետերը կուրախանանք այդ է, թէ չէ ինչ կայ այստեղ։»

Մոռացայ ասելու, որ ուր այդ երեկոյ մենք նստած վայելում էինք ընթրիքը, դա վարդապետի կացարանն էր. միայն յարգելով մեզ էր տուել, ասելով, որ ինքը ուրիշ տեղ կարող է գիշերել։ Ընթրիքը վերջացաւ։ Ես նկատեցի պատուհանի վրա մի քանի գրքեր. դրանք վարդապետին էին պատկանում ու կազմում նրա միակ մխիթարութիւնքը... Հետաքրքրվեցի իմանալ թէ ինչ գրքեր կան։ Աղօթագիրք, կտականռան, Նարեկ, ժամագիրք, Քրիստոսապատում, մի գիրք Նիւ-Եօրկում տպված, ահա սրանք էին կազմում հայր սուրբի գրադարանը... Աշխարհաբառ մի գիրք էլ չը կար։ Լաւ հասկացանք վ-ի զարգացման աստիճանը։ Զուարճախօսութիւններից յետոյ, ես կարդացի «Տեղեկագրութիւն Անիի» գիրքը, որ վեր էի առել Անիի աւերակները այժմեան դրութեան մէջ համեմատելու համար։ Վարդապետի աչքերում նկատելի էր նինջը։ Երկու հոգևորականները գնացին իրանց կացարանը հանգստանալու. մենք էլ ընկանք քնելու, թէև քունը մեզանից վաղուց փախել էր։

Առաւօտը կանուխ վեր կացանք, գնացինք եկեղեցին և ժամասացութեան ներկայ եղանք. վանքին իբրև ընծայ տարել էինք քաղաքից մոմեր։ Տիրացուն, որ չը գիտեմ աղքատութենից, թէ յիմարութենից մոտ էր գալիս եկեղեցում բոբիկ ոտքով, ժողովրդի ներկայութեամբ վառեց մեր տարած մոմերը։ Եկեղեցուց դուրս գալից յետոյ, մենք ընկանք հետազօտելու Ղօշավանքի հնութիւնները... Այդտեղ ևս ամեն մի քայլափոխում պատահում են ձեզ պատմական յիշատակներ, ո՛ր կողմը որ նայէք, վանքեր, գերեզմաններ, խաչքարեր և այլն։ Հիացնում է ձեզ մանաւանդ Յովսէփ թագաւորի շինած եկեղեցին, որ մինչև այսօր կանգուն մնում է, բոլորովին նոր դրութեան մէջ։ Մի բան միայն բաւական զարմանալի երևաց մեզ, որ այդ եկեղեցին բաղկացած էր երեք աղօթատանից, մինը միւսի մէջ շինված։ Մարդ չը գիտէ թէ ինչի համար է այդպէս շինված եկեղեցին երեքաչեայ։

Զորակի մէջ Ախուրեանի ափումը երբ մենք հետաքրքրված կարդում էինք այս ու այն արձանագրութիւնքը, յանկարծ նկատեցինք մի եկեղեցու մօտ, $1^1/_2$ արշին հողից բարձր մնացած մի գերեզման սև քարից։ Դրա տակ հանգիստ էին առնում հայ արժանաւոր թագաւորներից մինի ոսկորոտիքը։ Գերեզմանի վրա գրված էր՝ «Աշոտ թագաւոր հայոց»։ Մենք համբուրեցինք նուիրական անշքացած շիրիմը... Ես վեր առայ տապանագիրը, իսկ ընկերներիցս մինը, որ բաւական ընդունակ նկարիչ էր, նկարեց ողորմած Աշոտի գերեզմանի դրութիւնը...

(Կը շարունակվի)

Թիւրքիայի վրա։ Լորդ Բիկօնսֆիլդ հակառակ է խօսում Թիւրքիան բաժանելու կարծիքի դէմ և աւելացնում է թէ ամեն եւրօպական տէրութիւններ, որոնց մէջ և Ռուսաստանը, համոզված են որ խաղաղութիւնը պահպանելու լաւագոյն միջոցն է պահել սուլթանի իշխանութիւնը եւրօպական տէրութիւնների շարքում։ Նա յիշեցնում է թէ Ֆրանսիան, Աւստրիան և Անգլիան էլ իրանց հողերից շատ տեղեր կորցրել են, բայց այդ պատճառ չէ եղած որ տէրութիւնը կործանվի և օտարները բաժանեն երկիրը իրանց մէջ։ Յոյն պատգամաւորների համար ասում է լորդ Բիկօնսֆիլդ թէ իրանց պահանջները չափազանց էին, նոքա չէին հասկացել որ կօնգրէսը հաւաքված չէ բաժանելու համար Թիւրքիան։ «Անգլիան աշխատեցաւ նրանց օգտի համար, որչափ կարելի էր, բայց մենք Յունաստանի պատգամաւորներից չը գտանք այն համակրութիւնը որ փոխադարձ սպասում էինք, որովհետև չը բաւականացրինք Յունաստանի ցնորական և անխորհուրդ պահանջները, որոնց տալու իշխանութիւն չունէինք մենք։ Ցանկանում եմ ասել Յունաստանին ինչ որ կասէի ապագայ ունեցող մի անձի՝ «սովորեցէք համբերել։» Գալով Փոքր-Ասիային, ճշմարիտ է թէ Ռուսաստանը ստացաւ Ղարս և Բաթում. բայց մի՞թէ Անգլիան կարող էր պատերազմ անել Ղարսի կամ Բաթումի համար։ Այս վերջինը ռազմագիտական շատ մեծ արժէք չունէ. ասում են թէ նմանում է մի փոքրիկ Պորտսմաութի ուր պատերազմական երեք նաւ կարող են պատսպարվել. մի մեծ պատերազմական նաւարան շինելու համար այնտեղ, հարկաւոր կը լինի կէս դար ժամանակ և միլիօններով փող։ Միւս տէրութիւնները մեզ օգնեցին եւրօպական Թիւրքիայի վերաբերեալ հարցերի մէջ, բայց Ասիային պատկանող հարցերի մէջ նոյնչափ շահ չունէին որ օգնէին, և այդ եղաւ պատճառ որ մենք Բ. Դրան հետ մասնաւոր դաշնադրութիւն կապեցինք։ Եգիպտոսից և Սիրիայից զգուշացանք, Ֆրանսիայի դիւրազգացութիւնը չը գրգռելու համար և Կիպրոսը ընտրեցինք։ Եթէ չը միջամտէինք մեր շահերը պաշտպանելու համար Ասիայում, Թիւրքիայի այդ մասը կը լինէր կամ անիշխանութեան զոհ կամ Ռուսաստանի որս։ Մենք խաղաղութիւն և կարգապահութիւն հաստատելով այդ արդիւնաբեր երկիրներում, միայն մեզ համար առևտրական շահեր չենք պտռում. մեր աշխատութիւնները պատճառ կը լինեն ոչ միայն տեղացի բնակիչների հարստանալուն և առաջադիմութեան, այլ և ընդհանուր Եւրօպայի հարստութիւնը աւելացնելու։»

Լորդ Բիկօնսֆիլդի այս խօսքերը կարդալուց յետոյ, շատ հետաքրքրական կը լինի ծանօթանալ նախկին արտաքին գործերի մինիստր լորդ Դէրբիի խօսածների հետ։ Լորդ Դէրբին, աւելի քան թէ լորդ Գրանվիլը ընդդիմախօսել է անգլօ-թիւրքաց դաշնադրութեան։ Լորդ Բիկօնսֆիլդի քաղաքականութեան ամենազօրաւոր հակառակորդը եղած է իր նախկին պաշտօնակից լորդ Դէրբին։ Երկար ժամանակ արտաքին գործերի մինիստրութեան մէջ փորձառու եղած, զօրաւոր փաստերով քննադատում է անգլօ-թիւրքաց դաշնադրութիւնը, թէ քաղաքական և թէ առևտրական տեսակէտներից նկատելով և ցոյց է տալիս վտանգներ Հնդկաստանի կայսրութեան ապագայի համար։ Լորդ Դէրբիի այս հետաքրքրական ատենաբանութեան բովանդակութեան հետ կը ծանօթացնենք մեր ընթերցողներին ուրիշ անգամ։

ԱՒՍՏՐԻԱ

Վիէննայից յուլիսի 23-ին գրում են «Daily Chronicle» լրագրին թէ կոմս Անդրաշին յայտնել է Կարաթէօդորի փաշային որ ինքն պատրաստ է բարեկամաբար համաձայնվել Բ. Դրան հետ և ընդունել նրա առաջարկած պայմաններից մի քանիսը, եթէ Բ. Դուռն էլ ընդունի այն պայմանները որոնց Աւստրիան կառաջարկէ։ Դեռ համաձայնութիւն կայացած չէ հետևեալ պայմանների վրա։ 1. Աւստրիան չէ կամենում հրաժարվել պահապան զօրքեր ունենալ իրաւունքից Նօվի-Բազարի սանջակում։ 2. Աւստրիան չէ ընդունում Բ. Դրան արած պահանջը թէ գրաւելու տեղերի սահմանները որոշվեն։ 3. Աւստրիան չէ ընդունում որոշել թէ որչափ ժամանակ կը գրաւի Բօսնիան և Հէրցէգօվինան։

Կոմս Անդրաշին անում է հետևեալ զիջողութիւնները. կընդունի երեք տարվայ ժամանակով գրաւել Նօվի-Բազարի սանջակը և բարեկամաբար կարգադրութիւններ կանէ բրիտանական իշխանութիւնների հետ, Բօսնիայի գրաւման տևողութիւնը կարճացնելու համար։ Բ. Դուռը աշխատում է ապահովութիւն ստանալ այդ պայմանաժամի համար։

Վիէննայից յուլիսի 23-ին գրում են «Indépendance Belge» լրագրին թէ Բօսնիան և Հէրցէգօվինան գրաւելու համար Բ. Դրան հետ բանակցութիւնները աջողվում են։ Այդ աջողութեան պատճառ եղած է զօրաբանակի հրամանատարի Բրօդ հասնելը, որովհետև երկար ժամանակ է որ սովորութիւն է դառել Կ. Պօլսում զիջողութիւն անել վերջին կէտին հասած ժամանակ։ Թիւրքիան ի զուր է աշխատում. իր բաղդը վճռված է և պէտք է որ այդ վճիռը գործադրվի։

Իտալիայում եղած ցոյցերը Տրիէստը և Տրէնտը Աւստրիայից պահանջելու համար, զբաղեցնում են աւստրօ-ունգարական լրագիրներին։ «Neue Freie Presse» լրագիրը յուլիսի 23-ի համարի մէջ ասում է՝ «Իտալական ցոյցերը հասել են այն սահմանին որի վրա չէ կարելի անտարբեր աչքով նայել։» Նա զարմանում է որ իտալացիները յարձակվում են Աւստրիայի և ոչ թէ Անգլիայի վրա։ «Կիպրոս կղզու Անգլիայից գրաւվելը, գրում է նա, ճշմարիտ մի մեծ հարուած կը տայ իտալական վաճառականութեան. դա մի վտանգ կը լինի Իտալիայի դրութեան համար Միջերկրական ծովում։ Ուրեմն իտալական ժողովուրդը պէտք է որ Անգլիայի դէմ բարկանայ։ Բայց յայտնի է որ ամբոխը շատ անգամ լաւ չէ տեսնում և ընկնում է սխալ ճանապարհի մէջ։» Նոյն լրագիրը աւելացնում է և հետևեալը։ «Աւստրիան մտադիր է պահել և պաշտպանել իր ստացվածը։ Չը կայ աշխարհում ոչ մէկ տէրութիւն որ հրաժարվի ստրատեգիական այնպիսի աքանչելի դիրքից, որպիսին է Տրէնտը, և այնպիսի յարմար և լաւ նաւահանգստից որպիսին է Տրիէստը, մինչև որ քան անգամ կռուելուց յետոյ կատարելապէս չը յաղթվի։»

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

Վան, 26 մայիս 1878

Երէկ ազգային սահմանադրութեան 18-երորդ տարեդարձի և Հայկազեան ընկ. վարժարանի վերանորոգութեան հանդէսը կատարուեցաւ Այգեստանի Հայկազեան վարժարանի մէջ։ Առաջին անգամ էր որ սահմանադրութեան տարեդարձի հանդէս կատարուեցաւ Վանի մէջ այնպիսի ոգևորութիւնով որ յիշատակ երկար կը տևէ, թէպէտ այդ հանդէս ամեն տարի կը կատարուի Կ. Պօլիս։ Այդ փառքը կը վերաբերի Հայրենասէր սանուց ընկերութեան, որ տեսուչն է պ. Մ. Նալթանեան աշխոյժ երիտասարդն որ Արարատեան ընկերութեան ներկայացուցիչն է Վանի մէջ և իւր եռանդուն գործունէութեամբ գրաւած է չատերու համակրութիւնը։ Հայկազեան ընկ. վարժարանի մէջ մի կամար կապած էին վարդի ճիւղերով և գոյնզգոյն ծաղիկներով. արահին սիւներն ալ զարդարուած էին նոյնպէս վարդերով. հանդիսականները կանցնէին կամարի ներքևէն, որ վրա նստած էր սպիտակ հանդերձներով մի փոքրիկ օրիորդ որ ծաղիկ կը սփռէր անցնողների գլխի վրա։ Վարժարանի պատերը ծածկուած էին Մայր-Հայաստանի, Վարդանի, Խրիմեան հայրիկի, և այլն պատկերներով։ Կախուած էին նաև զանազան թուղթեր որոց վրա գրուած էին խոշոր տառերով «Աստուած և Լոյս», «Ազգ և Հայրենիք», «Հայաստան», «Սահմանադրութիւն» և այլն։ Այդ թուղթեր յարմար կերպով շարուած էին իրար մօտ և ծաղիկներով զարդարուած. նոցա ամենուն գլխին վրա «Կեցցէ Սահմանադրութիւն» գրուած էր գիներբուք ծաղիկներով որոնք այնպէս կարգով շարուած էին որ թանաքի նման տառեր ձևացուցած էին և չատ դիւրաւ կը կարդացուէին։ Հայկազեան ընկ. վարժարանի և Արարոց Թաղի վարժարանի աշակերտները հայրենասիրական երգերով կոգևորէին հանդիսականները և պ. Ն. Շիրվանեան դաշնակ կածէր։ Սահմանադրութեան, Հայրենասէր ընկերութեան և Հայկազեան վարժարանի վերանորոգութեան վերաբերեալ ճառեր կարդացուեցան և Գամառ-Քաթիպայի և այլ հայրենասէր հեղինակներու գրած ոտանաւորներ խօսուեցան, որոնք մեծ ոգևորութեամբ և սաստիկ ծափահարութիւններով ընդունուեցան ժողովրդէն։ Հանդէսը 4 ժամ տևեց, բայց նորա յիշատակ յարատև կը մնայ վանցիներու սրտի մէջ. 500-էն աւելի բազմութիւն միասին հաւաքված որոց մեծ մասը կը կազմէին ուսանողական և երիտասարդական ընկերութիւնները (Հայրենասէր սանուց, Արարոց վարժարանի սանուց, Հայկազեան, Առաքելեան, Բարեսիրաց և այլն ընկերութիւններ, Վարագայ վանքի և Ցիսուեան վարժարանի ուսանողներ), ամենամեծ ոգևորութեամբ կը գոռացնէին Հայկազեան վարժարանը միաձայն «կեցցէ» աղաղակներով և սաստիկ ծափահարութիւններով երբ սահմանադրութիւն, ազատութիւն, Հայաստան և այսպիսի պաչտելի բառեր կարտասանուէին։ Մինչև անգամ ես նըշմարեցի այդ բազմութեան մէջ ծերունիներ որոնց աչքերը արտասուքով լցուեցան երբ հայրենասէր սաներէն պ. Մ. Թէրլէմէզեան չատ սրտաշարժ և խանդավառ ոճով կարդաց մի ոտանաւոր այն իմաստով թէ անձնանուիրութիւն հարկաւոր է Հայաստան ազատելու համար իւր առնօրինակ թշուառութիւններէն։ Ամերիկացի միսիոնար Բարնըմ որ ներկայ էր հանդիսին, բաժանուած ժամանակ իւր ուրախութիւնը յայտնեց հայ ժողովրդի վսեմ զգացմունքներուն համար և իր ջերմ համակրութիւնը հայոց ազգի վրա։ Հանդիսականները բաժանված ժամանակ կը փութային պ. Մ. Նալթանեանի և Հայկազեան ընկ. վարժարանի տեսուչ պ. Խ. Սաֆրաստեանի յայտնել իւրեանց չնորհակալութիւնները և կուխտէին չը մոռանալ այս նշանաւոր օրը։ Դժբաղդաբար օդը չատ վատ էր նոյն օր. առաւօտէն մինչև երեկոյ անդադար անձրևեց, այնպէս որ առաջնորդ սրբազան ալ չը կարողացաւ քաղաքէն գալ։ Եթէ օդը լաւ լինէր, տարակոյս չը կայ թէ ահագին բազմութիւն պիտի լցուէր։ Երկար ժամանակէ ի վեր հարստահարութեան ներքև ճնշուած ժողովուրդը ազատութեան յուսով սաստիկ ոգևորուած է այժմ. ամեն չաբաթ անհամբեր կը սպասենք փօստին որ մեզ լուր բերէ թէ Խրիմեան հայրիկ Լօնդօնի մէջ և Խորէն սրբազան Նարպէյ Պետերբուրգի մէջ ինչ արին։ Պատերազմը վերջացաւ. բայց մեր հարստահարութիւններ չը վերջացան։ Քուրդերը կը հեռանան, կառավարութեան պաշտօնատարները կը յաջորդեն նրանց, ծանր և անիրաւ տուրքեր պահանջելով, ծեծելով, կողոպտելով, տզրուկի պէս կը քամեն խեղճ գիւղացիների արիւնը։ Քաղաքի մէջ վէճեր ամեն օր անպակաս են թղթադրամի պատճառով։ Կառավարութիւնը այս չաբաթ 80 ղրուչի գնեց թղթադրամը ժողովրդէն, առանց ամաչելու, քանի որ ինք խստիւ արգելած էր 100 ղրուչէն պակաս գնով գործածել։ Յետոյ ինք այդ գնած թղթադրամները 100 ղրուչի հաշւով տուաւ զօրքերուն որոնք կը ստիպեն խանութպաններուն նոյն հաշւով ընդունել։ Այստեղ գրեթէ ամեն խանութպան հայ է։ Այսչափ բաւական է ձեզ յայտնել թէ ինչ տեսակ զարմանալի կառավարութիւն է և ինչպիսի դրութեան մէջ կը գտուինք։ Ա՛լ դանակ ոսկորին հասած է.... Տեսնենք ինչ կը լինի մեր վախճան։

***

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—«Presse» լրագրին Բէլգրադից հեռագրում են, որ յուլիսի 20-ին հասաւ այնտեղ մինիստր Րիստիչ։ Բնակիչները մեծ բազմութեամբ նրան սպասում էին։ Նրանց ողջոյնին Րիստիչ պատասխանեց, որ Սերբիան կարող է բաւականանալ կօնգրէսի հետևանքներով և որ մօտ ապագան պէտք է նուիրվի խաղաղ աշխատանքներին և ներքին զարգացմանը։

—Բէլգրադից «Րէյտէրի ընկերութիւնը» հաղորդում է, որ յուլիսի 23-ին իշխան Միլան ստորագրեց սկուպչինայից (ազգային ժողով) ընդունված օրէնքները։ Նորին բարձրութիւնը և մինիստրը յուլիսի 24-ին կը փակեն ժողովի նիստերը։ Արտաքին գործերի մինիստր պ. Րիստիչ յայտնեց ազգային ժողովի անդամներին, որ Սերբիան պէտք է բոլորովին բաւական լինի կօնգրէսի հետևանքներից։ Սերբիան իր դրացի երկիրներից աւելի ստացաւ և մեծ պետութիւններից աւելի զիջումներ չէր կարելի պահանջել։

—«Times» լրագիրը հաղորդում է, որ Բ. Դուռը լաւ ընդունեց Անգլիայի դիտաւորութիւնները Փոքր-Ասիայի րէֆօրմների մասին։ Լրագրի կարծիքով Անգլիայի խորհուրդները և հսկողութիւնը վերածնող ազդեցութիւն կունենան Օսմանեան կայսերութեան վրա։

—«Րէյտէրի ընկերութիւնը» հաղորդում է Կ. Պօլսից, որ յունաց դեսպան Կունդուրիօտիս դեռ չէ ներկայացրել Բ. Դրանը որ և է շրջաբերական, որտեղ յայտնված լինէին իր կառավարութեան ցանկութիւնները սահմանները ուղղելու հարցի վերաբերութեամբ։ Բ. Դուռն էլ դեռ ևս պաշտօնապէս իր կարծիքը չէ յայտնել։ Կարծում են որ յունաց կառավարութիւնը կը դիմէ պետութիւնների միջամտութեանը, որոնք երևի այդ հարցը կը յանձնեն միջնորդ դատարանին։

—«Polit. Corresp.» լրագրին հեռագրում են Կ. Պօլսից, որ Թիւրքաց կառավարութիւնը յանձնել է Ռուսաստան և Կիպրոս կղզին ուղևորվող թիւրք օֆիցէրներին չուտով ուղարկել Կիպրոս կղզուց թնդանօթային գործիքներ և չապացնել Ռուսաստանի մէջ գտնվող թիւրք գերիների հայրենիք վերադառնալը։

—Լրագիրներին հաղորդում են, որ մինչև օգոստոսի 4-ը բոլոր պետութիւնները կը ստորագրեն Բերլինի դաշնագիրը և այն ժամանակ Եւրօպայից Աւստրիային տուած յանձնարարութիւնը կը ստանայ օրինականութիւնը։

—«Րէյտէրի ընկերութիւնը» հաղորդում է, որ Կ. Պօլսում ստացվել են բազմաթիւ նամակներ, որոնցով Բօսնիայի բնակիչները խնդրում են պաշտպանութիւն աւստրիացիների դէմ։

—«Հիրշի ընկերութիւնը» հաղորդում է, որ Սկուտարիի և Անտիվարիի բնակիչները իրանց մէջ յարձակողական և պաշտպանողական դաշն են կապել Չէրնօգօրիայի դէմ պատերազմելու դիտաւորութեամբ։ Այդ չարժմանը մասնակցում է կաթօլիկ հոգևորականութիւնը։ Միացած զօրքերի հրամանատարը միրդիտների ցեղապետ, Պրէնկ-Դօդանն է։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

ՄՕՍՏԱՐ, 24 յուլիսի (5 օգոստոսի)։ Այսօր երեկոյեան աւստրիական զօրքերը գրաւեցին Մօստար, առանց ընդդիմադրութեան։

ԲԵՐԼԻՆ, 25 յուլիսի (6 օգոստոսի)։ Այստեղ հասաւ կոմս Շուվալօվ Ս. Պետերբուրգից։

ՊՐԷՎԷԶԱ, 24 յուլիսի (5 օգոստոսի)։ Մարգարիտա և Պարամիտրիա նահանգները թողված են աւազակների կատարեալ կամայականութեանը։ Յոյն քահանաներին բացարձակ սպանում են փողոցներում և թիւրքաց վարչութիւնը պաշտպանում է մարդասպաններին։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 26 յուլիսի։ Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 97 ր. 25 կ., երկրորդ 96 ր. 50 կ., երրորդ 96 ր. 25 կ., չորրորդ $95^{5}/_{8}$ ր., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 234 ր., երկրորդ 234 ր., արևելեան 95 ր. 50 կ., ոսկի 7 ր. 85 կ.։ Ռուսաց 1 րուբլ Լօնդօնի վրա արժէ 25 պէնս, ռուսաց 100 ր. Գերմանիայի վրա արժէ 215 մարկ 50 ֆէն., Փարիզի վրա 264 ֆրանկ 50 սանտիմ։ Տրամադրութիւնը թոյլ է։

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

Ինձ յանձնված լինելով ԸՆԴՈՒԼԻՍԻ ԵՐԿՍԵՌ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ՎԱՐԺԱՊԵՏՆԵՐ վարձել, խնդրում եմ ցանկացողներին պայմանների մասին խօսելու դիմել «ՄՇԱԿԻ» խմբագրատունը. իսկ օտարաքաղաքացիք կարող են իրանց ցանկութիւնը յայտնել նամակով: Անյարմար համարվածներին չի պատասխանվի:

Յ. Մէլիք-Յակոբեանց

Օգոստոսի կէսից լոյս կը տեսնեն Ս. ՄԱՆԴԻՆԵԱՆԻ հետեւեալ նոր աշխատասիրութիւնները՝

1) Ընթերցարան հայերէն լեզուի «ՆԱՀԱՊԵՏԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԻ ԱՇԽԱՐՀ, երկրորդ տարվայ ՈՒՍՄՈՒՆՔ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՄՈՒՆՔ» անունով.

2) «ՀԱՄԱՌՕՏ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ:»

Ցանկացողները ստանալ յիշեալ գրքերը իր ժամանակին կարող են դիմել «ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑԸ» կամ Զաք. Գրիգորեանի գրավաճառանոցը:

2—3

Պերճ Պռօշեանցը յայտնում է իր «ԿՌՈՒԱԾԱՂԻԿ» վիպասանութեան յարգոյ բաժանորդներին, որ գիրքը դուրս կը գայ մինչեւ օգոստոսի վերջը և այն ժամանակը ամեն ոք կը ստանայ իր համարը:

ՓԱԽԵԼ Է ՈՐՍԻ ՇՈՒՆ

«Բօնզէր» ցեղից սև և մոխրագոյն Տրեզօր անունով: Գտնողից խնդրում են բերել Էքսպէդիտորի գրասենեակը Պ. ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԳԱԼԼԵՐԵՈՒՄ, որի համար կը ստանայ ՄԵԾ ՊԱՐԳԵՒ:

ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԳԱԼԼԵՐԵՈՒՄ ԳՏՆՎՈՂ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹՈՒՄ ծախվում են ՍՊԻՏԱԿ ԲՈՒՄԱԶԷՅԱ վինուորականների չորերի համար արշինը 1 ր. և բարձր, ՌԻՆՍԻ չորերի համար և ՊԱՐՈՒՍԻՆ արշինը 50 կ., ՓՕՇԻՆԵՐ տարափոխիկ հիւանդութիւնների դէմ և ԽԻՆԱՅԻ ԲԱԼԶԱՄԵՆ (իւղ) $1^1/_4$ ր., ՍԱՊՕՆ 10 կ. և բարձր, ՑԻՏՐԱԴ մագնեզի $1^1/_2$ ր., ԲԻՍԿՎԻՏՆԵՐ 1 ր., և բարձր, ՖԻԼՏՐՆԵՐ 4-40 ր., երկաթեայ մահճակալներ 5 ր. և բարձր, ազդներ 50 կ. և բարձր, ճանապարհի ԱՄԱՆՆԵՐ գիւժինը 3 ր., ԳՐԻԶՆԵՐ արղը 15 կ. և բարձր, ՌԷՎՕԼՎԵՐՆԵՐ 6 ր. և բարձր 1000 անեղ 80 կոպէկ, արական ԹԱՄԲԵՐ 40 ր. և բարձր. ԻՊԱԿԱՆՆԵՐ 70 ր. և բարձր, ծածկոցներ, մակենտօշներ, երեխաների չորեր 4 ր. և բարձր, հիանալի վեբարկուներ 12 ր. և աւելի, վերականգնող ՄԱԿՄԱՍՏԵՐ 2 ր., կողպէքներ և պօղնօսներ 10 կ. և բարձր, ռօմ, կօնեակ, պօրտ-վէյն, խերես և անգլիական օղի $1^1/_2$ ր., ՊԱՆԻՐ չեստեր 60 կ. և բարձր: Շուտով կը լինի չաւ մէջ 1 ր. ֆունտը:

18—20

ԿԵՆՏՐՕՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՈՒՄ

(ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԳԱԼԼԵՐԵՈՒՄ)

Վաճառվել սկսան հետեւեալ նոր տպագրութիւնները՝

1. Նախակրթանք հայերէն գրաբար լեզուի, աշխատ. Գ. Արք. Այվազեան, հինգերորդ տիպ, ճոխագոյն քան առաջինները. Գիրքը նշանակված է իբրև սկզբնական ձեռնարկ գրաբար լեզուն սկսողների համար մեր ազգային ուսումնարաններում: Գինն է 40 կոպէկ. գումարով գնողներին զիջումն կը լինի:

2. Ազատ երգեր, բանաստեղծութիւնք Գամառ-Քաթիպայի, տպագրութիւն «փորձ» եռամսեայ հանդէսի:—Սա մի փոքրիկ տետրակ է բաղկացած ընդամենը 8 հատ բանաստեղծութիւններից, որոնց մէջ հռչակաւոր բանաստեղծը եռանդուն խօսքերով յայտնում է ճնշուած հայերի հոգեկան մրմունջները և նոյա բողոքը դէպի իրանց կառավարողները, առաջնորդներն ու հարուստները. բողոքում է դէպի Եւրոպան, որ տարբերում է հայերին սլաւօններից: Ամեն մի բանասէր հայի բարոյական պարտաւորութիւնն է տարածել այս տետրակը ժողովրդի մէջ մեր հայաբնակ քաղաքներում: Գինն է 5 կոպէկ: Օտար քաղաքներից գումարով պահանջողներին զիջումն կը լինի: Ծախվում է բացառապէս կենտրօնական գրավաճառանոցում:

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՈՒՄ ԶԱՔ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑԻ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ

1. ԵՒՏՈՒՇԵՎՍԿԻ.—Ժողովածու թուաբանական խնդիրների յարմարեցրած հայ ուսումնարանների համար I մասն—ամբողջ թուեր, 3-դ տպագրութիւն հիմնական փոփոխութիւններով և յաւելուածներով. փոխադրութիւն Մարտ. Սիմէօնեանց: 1878 թ. գինն է հատով առնողների համար 50 կ. գումարով—45 կ.:

2. ՈՒՍՈՒՄՆ ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒԻ առաջին տարի—գրել և կարդալ աշխատասիրութիւն Ղ. Աղայեանցի, գինն է 15 կ.:

3. ՈՒՍՈՒՄՆ ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒԻ ծնողաց և ուսուցիչների համար—Ղազար. Աղայեանցի. գինն է 20 կ.:

МАГАЗИНЫ ОТДАЮТСЯ ВЪ НАЕМЪ
ПО ОЧЕНЬ ДЕШЕВЫМЪ ЦѢНАМЪ

ВЪ ГАЛЛЕРЕѢ АРЦРУНИ.

ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԳԱԼԼԵՐԵԱՅՈՒՄ

ԷԺԱՆ ԳՆԵՐՈՎ ՎԱՐՁՈՎ ԵՆ ՏՐՎՈՒՄ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐԸ.

Երևանայ սուրբ ԳԱՅԱՆԵԱՆ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ԴՊՐՈՑԻ երեք դասատան համար հարկաւոր են մի ՈՒՍՈՒՑԻՉ շաբաթական 24 դասով ռուսաց լեզուից երկրորդ դասատնում, թուաբանութենից, աշխարհագրութենից և ընդհանուր պատմութենից, և մի ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒՀԻ ՎԱՐԺՈՒՀԻ շաբաթական 16 դասով ռուսաց լեզուից պատրաստական և առաջին դասատների և ձեռագործութեան համար խրաքանչիւրը տարեկան 500 ռուբլ ռոճիկով. ցանկացողները թող շտապեն յայտնել գրոցի տեսչութեան այս հասցէով.—Въ Эривань Протоіерею Іосифу Мелянцу.

3—3

КОНТОРА ГАЛЛЕРЕИ АРЦРУНИ

ОТКРЫТА КАЖДЫЙ ДЕНЬ КРОМѢ ВОСКРЕСНЫХЪ ДНЕЙ отъ 9 часовъ утра до 2 часовъ пополудни

ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԳԱԼԼԵՐԵԱՅԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

ԲԱՑ Է ԱՄԵՆ ՕՐ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ 9 ժամից մինչև 2 ժամ կէսօրից յետոյ բացի ԿԻՐԱԿԻ օրերից:

ՅՈՒԼԻՍԻ 27. — Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Ց Ո Յ Ց — ԹԻՖԼԻՍ 1878.

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ (Յուլիսի 26-ին)

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ (Յուլիսի 26-ին)	Ր.	Կ.
Ոսկին (պօլուիմպերիալը)	7	95
Հին 82 պր. մ. արժ. 1000 մ.	1500	—
Հին 20 կ. 72 պր. 1000 „	1275	—
Վիգրիշնի 5% առաջի փոխառութեան տոմ. 100 »	233	—
Երկրորդ 5% վիգրիշնի »	235	—
Մարսելի կուրսը 267—	100	—
Լօնդօնի կուրսը Օդեսայի վրա	9	32
Վենայի կուրսը ամէ 121 գլ.	100	—
Գաւրեժի բարաթը	5	90
Առևտրական բանկի ակցիան 200 մ.	315	
Փօթի թիֆլիսեան երկաթուղու ակցիան 125 մ.	101	—
Շաքարը բրցկու	7	50
„ միւս տեսակը	7	40
„ չաքարաւաղը	5	80
„ տրանզիտը	5	85
„ մաքուր վճարած	11	50
Բամբակը Երևանու Ամերիկայի սերմից	8	50
Միւս տեսակը հին սերմից	7	—
Բուրդը թուշի	8	—
„ թարաքամի	4	20
Ալիւր Շորագալու	1	40
„ Երևանի	—	—
Գարին	1	—
Մոմը բնաճարպի (стеар.)	12	80
Մետաքս Նուխվայ	180	—
Կախեթունը	100	—
Կոկոնը Նուխվայ (բոժ.)	40	—
Ֆրիզոնը (լարը) Ագուլեաց	45	—
Կոֆէն մոկօի	25	50
„ լիվանի	23	50
„ մարտինիկոյինը	18	—

ՀԵՌԱԳԻՐ

Կովկասի և Անդրկովկասի քաղաքները	Ր.	Կ.
	1	
Ռուսաստան	2	
Աւստրիա	3	
Անգլիա	4	
Գերմանիա	2	88
Ֆրանսիա	3	75

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՄԱՆԿԱԲԱՐՁԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

(Վէրայի վրա № 38)

Ծնողկանների ընդունելութիւնը ցերեկվայ և գիշերվայ ամեն ժամանակ, որը 50 կոպէկ վարձով, իսկ չքաւորներին անվարձ. Առանձին սենեակներում ամիսը 30—50 ռուբլ: Կանանց հիւանդութիւնների բաժանմունքի մէջ վարձը ընդհանուր սենեակում 18 ռուբլ, իսկ մասնաւոր սենեակներում 30 ռուբլ ամսական:

Երթևեկ հիւանդ կանանց և երեխաների ընդունելութիւնը ամեն օր, բացի կիրակի օրերից, $9^1/_2$ մինչև 11 ժամ առաւօտեան: Բժշկապետ Աստնով:

ՓՕԹԻ-ԹԻՖԼԻՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Թիֆլիսից մինչև փօթի (ճանապարհորդների գնացքը) 9 ժամին 21 րօպէ առաւօտեան: Մինչև Միխայլօվօ (խառն գնացքը) երեկոյեան 5 ժամ. 18 րօպէ:

	առաւօտ.	երեկոյեան
Թիֆլիսից	9. 21	5. 18
Գօրի	11. 58	9. 43
Միխայլօվօ	1. 29	11. 57
Րիօն	6. 47	
Փօթի	9. 40	

	առաւօտ.	
Փօթիից	9. 13	
Րիօն	12. 13	
Միխայլօվօ	5. 39	1 37
Գօրի	7. 5	4 8
Թիֆլիս	9. 31	7 56

Թիֆլիս գալիս է առաջին գնացքը երեկոյեան 9 ժ. 31 ր. երկրորդը՝ առաւօտեան 7 ժ. 56 ր.

Տեղերի գինը՝ Թիֆլիսից

	I կլաս.	II կլ.	III կլ.
Մցխէթ	90	68	38
Գօրի	3. 20	2. 40	1. 33
Սուրամ	5. 22	3. 92	2. 18
Րիօն	9.	6. 75	3. 75
Փօթի	13. 1	9. 75	5. 42

ՓՕՍՏ

Ամեն տեսակ թէ նամակներ, թէ լրագիրներ և թէ ծանր փօստ ամեն տեղ ուղարկելու, ընդունվում են ամեն օր, առաւօտեան 8 ժամից մինչև 1 և կէսօրից յետոյ 3 ժամից մինչև 7: Իսկ կիրակի օրերը հասարակ նամակներ մինչև 10 ժամ առաւօտեան և 3—7 երեկոյեան:

Ռուսաստանից և Արտասահմանից փօստը ստացվում է Թիֆլիսում ամեն օր: Բագուի տրակտից՝ երեքշաբթի և շաբաթ օրերը: Երևանի տրակտից երկուշաբթի, հինգշաբթի և շաբաթ: Փօթի-Թիֆլիսեան երկաթուղուց ամեն օր: Նուխու տրակտից՝ չորեքշաբթի և կիրակի: Ելիզաւետպօլի տրակտից՝ երեքշաբթի և շաբաթ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ	կոպ.
Բաց նամակը արժէ	4
Ռուսաստան և Եւրոպայի բոլոր երկիրները նամակը արժէ	8
Ամէրիկա	8
Պարսկաստան	8
Հնդկաստան	70
Եգիպտոս	27

ԲԺՇԿԱՆՈՑ

Հիւանդների ընդունելութիւնը առաւօտ 9 ժամից մինչև 1 կէսօրից յետոյ:

Երկուշաբթի. Վէրմիշէվ և Գօրալեվիչ ներքին հիւանդութիւններ, Քուչարեանց վիրաբուժական և ականջի հիւանդութիւններ:

Երեքշաբթի. Վէրմիշէվ ներքին հ. Բէյխ աչքի հ. 9—11 ժամ, Ա. Բախուտով կանանց, երեխաների հ. և մանկաբարձութեան:

Չորեքշաբթի. Վէրմիշէվ ներքին հ. Բակստ կրծքային և ջղային:

Հինգշաբթի. Վէրմիշէվ ներքին հ. Գավրօնսկիյ կանանց և մանկաբարձութեան, 9—10 ժամ, Բակստ վեներական և կաշու հ. Օրբէլտ ատամնացաւեր:

Ուրբաթ. Վէրմիշէվ ներքին հ. Բախուտով մանկաբարձութեան, կանանց և երեխաների հ. Քուչարեանց սիֆիլիտական և միզային գործարանների հ.

Շաբաթ. Վէրմիշէվ ներքին հ. Բէյխ աչքերի հ. Բակստ կրծքային և ջղային հիւանդութիւններ:

«ՄՇԱԿԻ» ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

—ԶԱՅՄ. Յ. Դ. Ստացանք 26 ռուբլ յօգուտ Արարատեան ընկերութեան: Նամակը կը տպենք:

—ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ. Վ. Հ. Ջ. Ստացանք 2 ռուբլ յօգուտ Արարատեան ընկերութեան: Հասցէն կը փոխենք:

—ՍԱՆ-ՍՏԷՖԱՆՕ. Ա. Ա. Վ. Ստացանք ներկայ տարվայ բաժանորդագնի պակասորդ 3 ռուբլ: Կը շարունակենք ուղարկել «Մշակ»:

—ՇՈՒՇԻ. Տ. Մ. Լ. Ստացանք 20 ռուբլ յօգուտ Վանի հայերի:

—ԵՐԵՒԱՆ. Ս. Գ. Ստացանք 10 ռուբլ և գրքեր յօգուտ Արարատեան ընկերութեան:

—ԹԻՖԼԻՍ. Մ. Մ. Ուղարկեցէք միւս նամակը Թիֆլիսի թեմի ուսումնարանների մասին: Ո՞վ է խմանում, գուցէ միասին չեն գրել:

Дозволено Цензурою 26 Іюля 1878 г. Тифлисъ — Типографія Мартиросіанца — Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ